

והא תנינן ברישא של המשנה בערכין, שנכרים נודרין ונידריין. דאית מאן דאמר נכרים נערכין, שהאומר "ערכו של נכרי זה עלי" הרי זה חייב בתשלומי ערכין. וכן איכא מאן דאמר שנכרים "עורכים", שיכולין לנדור ולומר "ערכי עלי", ולהתחייב בתשלומי ערכין הקצובים בתורה.

וכי תשלומי ערכין לא לבדק הבית אינון [הם] הולכים, והוי דבר המפויב, שהרי בונים מהם את הבית!?

ואם כן קשיא לרבי יוחנן, היאך מקבלין מהם תשלומי ערכין.

אלא בהכרח, היך מנה דאת אמר תמן [אלא התם ברישא גבי ערכין מה יש לך לומר], כיון שהנכרי אין בדעתו להדיא לבדק הבית, אלא לשמים הוא מתכוין, ומאליהן הן באין ונופלין לבדק הבית, מקבלין ממנו, ולא אמר רבי יוחנן שאין מקבלין מהם אלא בתורם ישירות בהדיא לבדק הבית.

כן את אמר אף הכא [כן יש לך לומר אף כאן] לריש לקיש, גבי המתנדב עולה, שהנכרי לשמים [לגבוה] הוא מתכוין, ומאליהן הן באין ומותר הנסכים מאיליו ב-ד הוא נופל לכלי שרת.

וכיון שכן, מקבלין מהם בין לרבי יוחנן, דלא חשיב כהאי גוונא דבר המסוים כיון שהוא עצמו לא נדב דבר המסוים אלא ממילא נתגלגל כן. ואף לריש לקיש,

וכגון שאמר נכרי "הרי עלי עולה". ושמע ישראל את נדרו של הנכרי, ואמר הישראל: מה שאמר זה הנכרי — הריני מקבל עלי להביאו גם כן! והיינו "נידריין" בנכרי, שהרי זה כאילו הנכרי מדירו לישראל, שהרי ע"י נדר הנכרי הוא מתחייב בקרבן עולה. [לפי הגר"א].

ופרכינן לריש לקיש: וכי השתא שהעמדנו את המשנה בנודריין עולה — מי ניחא?

והרי גוי המביא עולה, אם לא הביא עמה מנחת נסכים, ככל קרבן נדבה, שמביא עמו סולת, שמן ויין ל"מנחת נסכים", והביא אחר כך נסכים — מקבלין הימנו.

וכי לא לקניית כלי שרת, הולכים אינון "מותר נסכים" שהביא הגוי לאחר מכן.

וכיון שכן, היאך נכרי מתנדב עולה? הא נמצא שמביא דבר שאינו מסוים, שמוכרים את המותר הזה, וקונים במעות כלי שרת.⁽²³⁾

והא אמרת שאין מקבלין מהנכרים נדבה לבדק הבית.

התיב רבי יוסי בר רבי בון כדי לתרץ את הקושיה מהמשנה על ריש לקיש:

והרי קושיא זו קשה אף לרבי יוחנן, שהעמיד המשנה בערכין דנודריין ונידריין באומר "דמים עלי", ומקבלין הימנו משום דהוי דבר שאינו מסוים. שהיאך יפרש משנתינו שנכרים מביאין עולות ושלמים.

פרק ח הלכה ח] שכתב "היה דבר מסוים כגון קורה או אבן". ומשמע שנקט דדוקא כשנודב את החפץ עצמו הוי "דבר מסוים" שאין מקבלין ממנו.

23. מבואר בגמרא שאף אם מביא הנכרי מעות וקונים במעותיו כלי חשיב גם כן "דבר שאינו מסוים".

וכן מבואר ברמב"ם [הלכות מתנות עניים

שנינו במשנתינו: ואם שקל על ידו ועל יד חברו חייב בקלבון אחד, ורבי מאיר אומר שני קולבונות.

והוינן בה: **מאי טעמא דרבי מאיר** [גירסת הגר"א] שמוסיף שני קולבונות?

אם מפני הפסד החלפת המעות, הרי די בכך שיוסיף קולבון אחד, וכדאמרי רבנן.

ומשנינן: משום **דאמר רבי מאיר: כשם ששקלו מחויב הוא ליתנו דבר תורה — כך תוספת קלבנו חייב הוא בכך דבר תורה!**

קסבר רבי מאיר שאף בנותן שקלו שלם, שנתן מטבע אחת של מחצית השקל ללא כל החלפת מטבע אצל השולחני, שהוא חייב גם כן בקלבון.

דאמר רבי מאיר: כמין מטבע של אש של מחצית השקל הוציא הקדוש ברוך הוא מתחת כסא כבודו, והראהו למשה. ואמר לו "זה יתנו" — כזה יתנו.

ומזה שהקפיד ה' להראות למשה מטבע של מחצית השקל, ואמר לו "כזה יתנו", משמע שרצה לומר לו שלעולם לא יגרע ממחצית השקל שהיה בימי משה.

ולכן, מן התורה חייב כל אחד הוסיף לכל חצי שקל מטבע קטנה הנקראת קלבון, כי שמא אין הכסף עתה מזוקק דיו כמו שהיה בימי משה.⁽²⁴⁾

דסבירא ליה דאף דבר שאין מסוים אין מקבלין, היכא דלא נדב בהדיא לבדק הבית — מקבלין מהם.

מה עבד לה רבי שמעון בן לקיש? כלומר מהו טעמו של ריש לקיש הסובר שאין מקבלין נדבה מנכרי אף בסוף?

ומבארינן: **פתר לה ריש לקיש:** כך משמע מהכתוב בספר עזרא שהובא במשנתנו: **"לא לכם ולנו לבנות בית לאלוהינו"**.

ומשמע שאסר הכתוב כל שותפות עם נכרי בבית אלוהינו, בין בתחילת הבנין ובין בסוף לאחר בנייתו.

רבי חזקיה אמר: סימון שאל [כל מקום שהוזכר בירושלמי "שאל" אינו לשון שאלה ואבעיא, אלא שהיה ברור כן בעיניו, ושאל לבני בית המדרש אם מסכימים גם הם על שיטתו, הנכונה בעיניו — כן ביאר בתקלין חדתין דף ב]:

מעתה, שלמדים אנו מקרא זה שאין לקבל מנכרי כל נדבה לבנין הבית, אם כן יש לנו ללמוד שאין מקבלין מוחן נדבה לתיקון ובניית אמת המים ולחומות העיר ומגדלותיה של ירושלים.

על שם, היות שנאמר בנחמיה [פרק ב] "ואנחנו עבדיו נקום ובנינו. ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים". וכיון דכתיב שאין להם חלק בירושלים יש לנו ללמוד מכאן שאין מקבלין מהם נדבות לצורך ירושלים, ולא רק לצורך המקדש.

ברוך הוא להראות לו מחצית השקל של אש. כי לפי המבואר כאן, אתי שפיר, שהראהו

24. ומיושב בזה מה שנתחבטו המפרשים לפרש: מה הוקשה למשה עד שהוצרך הקדוש

כי לדברי הכל הנותן סלע ליטול שקל חייב להוסיף קלבון אחד עבור השקל שהוא נותן להקדש בתורת מחצית השקל. כי היות והוא נותן לשולחני של הקדש סלע במקום שקל, צריך הוא להוסיף קלבון אחד ל"הכרע".

וקלבון אחד נוסף הוא צריך ליתן עבור השקל שהוא נוטל.

כיון שהוא נוטל מן ההקדש עודף שקל, שוב צריך הוא להכריע להקדש על שקל זה, כדי שלא יבא לידי מעילה, שמא שקל זה יתר הוא קצת.

על דעתיה דרב [לדעתו של רב] דאמר שאפילו לתנא קמא צריך במקרה של קבלת עודף מהקדש ב' קולבנות, אם כן לרבי מאיר במקרה שכזה שלשה קולבנות נינהו.

כיון שלדעתו צריך ליתן גם קלבון מן התורה, ככל הנותן מחצית השקל בלא החלפה.

וכן כי אתא רבי ירמיה רב שמואל בר רב יצחק אמרו כן בשם רב, דשלשה קולבנות אינון לרבי מאיר:

אחד לשקל שהוא נותן. ואחד לשקל שהוא נוטל. ואחד לדבר תורה.

וכאשר שני אנשים שוקלים שקל שלם אחד, הם צריכים להוסיף עליו שני קלבנות, קלבון לכל אחד, שהתחייבו בו דבר תורה.

שנינו במשנתנו: נתן סלע כדי ליטול עודף שקל — חייב שני קולבנות.

אמר רבי אלעזר: משנתנו — אליבא דרבי מאיר היא, שלפיו ב' קולבנות הוא חייב כאן:

אחד לשקל שהוא נותן, שהרי בידו היה סלע, והחליפו אצל ההקדש, וצריך ליתן להכרע קלבון אחד כדי שלא יפסיד ההקדש בפריטת הסלע לשני שקלים.

וקלבון אחד הוא צריך ליתן לדברי תורה. שכל השוקל מחצית השקל צריך להוסיף קלבון גם בלי החילוף, וכמו שנתבאר.

ואילו לתנא קמא די בקלבון אחד, עבור החילוף.⁽²⁵⁾

ואם כן, משנתנו שחייבה את הנותן סלע כדי ליטול עודף שקל בשני קולבנות — רבי מאיר היא.

ורב אמר: זה ששנינו הנותן סלע כדי ליטול עודף שקל חייב שני קלבנות — דברי הכל הוא.

פטור מקלבון. ואם דין הוספת הקלבון היה מן התורה לא היו מקילין בזה.

וקשה, הא רבי מאיר סבירא ליה שחייב קלבון מן התורה הוא, ואף על פי כן סבירא ליה שהכהנים אינם מוסיפין קלבון. דהא אמרינן "מתניתא רבי מאיר היא".

אולם לגירסת הגר"א, שגרס "מאי טעמא דרבי מאיר", אין הכרח שרבי מאיר מודה לדין

הקדוש ברוך הוא מהו שיעור הזיקוק של הכסף הנצרך לקיום מצות מחצית השקל. ומטעם זה מחייב רבי מאיר להוסיף קלבון על השקלים שלנו, שאינם מזוקקים דיים.

25. במנחת חינוך [מצוה ק"ה] הוכיח שהוספת הקלבון לרבנן היא מדרבנן, כדחזינן דפטרו את הכהנים מלהוסיף קלבון. וכן השוקל עבור חבירו

שירשו היה לכל אחד מחצה בכל מין ומין, ועתה חלקו גדיים לזה ותיישין לזה, על כרחך ביטלו תורת הירושה ונעשו כלקוחות.

אבל אם חלקו גדיים כנגד גדיים, ותיישים כנגד תיישים, שכן הוא משפט הירושה שלכל אחד יש חלק בכל מין ומין, אמרינן "יש ברירה", והוברר שהוא חלקו המגיעו משעיה הראשונה שמת האב ונפלה הירושה אליהם.

והלכך אין להם תורת "לקוחות" [שפטורים ממעשר בהמה וכמו שיבואר לקמן, אלא חייבין במעשר כאילו ירשו ישירות מאביהן]. וגם אם חזרו ונשתתפו חזרה "תפוסת הבית" למקומה.

אמר רבי יוחנן: לא כן הוא.

אלא אפילו חלקו גדיים נגד גדיים, ותיישים נגד תיישים — כלקוחות הן. ומשום דסבירא ליה לרבי יוחנן "אין ברירה", ולא אמרינן שמה שחילקו זה היה חלקו משעה ראשונה.

הלכך, לעולם כשחולקים נכסי אביהם "תורת לקוחות" עליהן, ופטורין מן המעשר מטעם "לקוחות".

כההוא דתנינן תמן [ששנינו במסכת בכורות]: הלוקח, ומה שניתן לו לאדם במתנה — פטור ממעשר בהמה.

שנינו במשנתנו: **האחין השותפין שחייבין בקלבון ופטורין ממעשר בהמה.** וכשחייבין במעשר בהמה פטורין מן הקלבון.

ומפרשינן: אימתי חייבין האחין היורשין בקלבון ופטורים ממעשר בהמה?

בשחלקו הנכסים וחזרו ונשתתפו באותם הנכסים. דבכהאי גוונא הרי הם ככל שני שותפים שאם שוקלים שקליהם יחד צריכין להוסיף קלבון. וממעשר בהמה הם פטורים כיון שעדר של שותפים פטור ממעשר בהמה כדילפינן מקרא.

והא דקתני **שחייבין במעשר בהמה ופטורין מן הקלבון**, היינו **בשלא חילקו** האחים את נכסי הירושה, שאז חייבין הם במעשר בהמה כיון דלא הוו כשותפין, שנחשבים הנכסים כאילו עדיין הם נמצאים ברשותו של אביהם.

ופטורין מן הקלבון אם שקלו יחד, דכיון שהנכסים עדיין לא נחלקו וכברשות אביהם הם, הוי כמי ששקל אביהם עבור שניהם, שאין צריך ליתן קלבון.⁽²⁶⁾

אמר רבי לעזר: הא דאמרינן דכשחלקו האחין בטל דין "תפוסת הבית" מהם, ונעשו כסתם שותפים, הן דווקא כשחלקו בשומא גדיים כנגד תיישים זקנים, ותיישים כנגד גדיים, וכן כל כיוצא בזה, שחילקו ביניהם מין אחד כנגד מין אחר. דכיון שמשעה

רק ביורשין, אך שותפין המוזכרין כאן פטורין ממעשר בהמה בכל גוונא, דמעטינן להו מקרא במסכת בכורות שם.

אולם הרמב"ם בפירוש המשניות כאן ובהלכות בכורות [פרק ו הלכה י] פירש שיורשין

המשנה. ויתכן שסובר כי אף הכהנים מחויבין בקלבון.

26. רש"י בכורות [נו ב] והרע"ב כאן פירשו שהחילוק בין חלקו את הנכסים ללא חילקו הוא

אבל אם היתה הבהמה רוב נכסיו, ושנים הם יותר משאר נכסיהם שחלקו — הן הן עיקר נכסיהם! ולכן, אפילו חלקו הנכסים ולא הבהמות פטורין מקלבון, דבתי רובא אזלינן. ואינם נחשבים כלל כלקוחות.

רבי אבין אמר: רבי שימי בעי התקשה במה שאמר רב מנא דכשרוב נכסיו הם הבהמות פטור מן הקלבון:

וכי מפני שעשיתן כאדם אחד אצל מעשר בהמה מחמת שלא חילקו הבהמה, את פוטרו מן הקלבון אפילו שלא נתנו שקליהן מתפוסת הבית?!?

ומה בכך שרוב נכסיו מן הבהמה, הא שקלים שנתנו — ממנום הוא.

אמר ליה רב מנא: לא יקשה לך. שניא היא [שאני הכא], שהוא נותן סלע אחת שלימה מאותן המעות שהיו מגיעות לחלקו. הלכך הרי הוא כאילו לא חילקו, ופטור מן הקלבון.

ופרכינן: מעתה, שעיקר הטעם שפטורין מהקלבון הוא לפי שהוא נותן הסלע השלימה ממה שהוא מגיע לחלקו, אם כן אפילו חלקו וחזרו ונשתתפו יהיו חייבין במעשר בהמה, ופטורין מן הקלבון!?

ואילו אנן תנינן איפכא: דתנינן "חלקו וחזרו ונשתתפו — חייבין בקלבון ופטורין ממעשר בהמה".

רבי בא בשם אבא בר רב הונא אמר: הא דאמרן שאחין היורשין כל שלא חילקו

רבי חייא אמר רבי ירמיה בעי: ולמה לית אנן אמרין [ולמה אין אנו אומרים] במשנתנו שישנם פעמים שהן האחים השותפים, חייבין בין בזה [בקלבון] ובין בזה [במעשר בהמה].

ה-א ופעמים שהם פטורים מזה ומזה?

וחיך עבידא [והיכי מיירי]?

חייבין בזה ובזה — אם חלקו את הנכסים שירשו ולא חלקו הבהמה. דעדיין נשאר הבהמות כאילו הן ברשות אביהם, מאחר ולא חילקום, אזי חייבין בזה ובזה.

כיון שאת נכסיהם חלקו הרי הם כלקוחות לגבי זה. והלכך, כששוקלין יחדיו חייבין בקלבון כשאר שותפין.

ומאי דך, לגבי מעשר בהמה, גם כן הם חייבין ואין להם פטור לקוח, מאחר ולגבי הבהמות אינן כלקוחות, שהרי לא חילקום עדיין.

פטורים מזה ומזה — אם חלקו ביניהם רק את הבהמה [הבהמות] שירשו ולא חילקו את הנכסים, פטורים מזה ומזה. דלגבי הנכסים אינן כלקוחות, הלכך פטורין מקלבון. ולגבי מעשר בהמה הרי הם פטורין, כי בבהמות הם כלקוחות, מאחר וחילקום.

אמר רב מנא: הדא דאת אמר — [זה שאמרת] דבשחלקו הנכסים לחוד בלא הבהמות חייבין הם בקלבון, היינו דווקא בשלא היתה הבהמה רוב שווי נכסיו.

שהם שותפים חייבין במעשר.

ושותפים שנים הם, ופטורים לעשר את הבהמות שירשו או קנו. אך אותן הבהמות שנולדו בזמן